ASIANTUNTIJALAUSUNTO
Apulaisprofessori Tatu Hyttinen

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 127/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 muuttamisesta ja eräksi muksi laiksi

Aluksi

Lakivaliokunta on pyytänyt minulta kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä HE 127/2026 vp. Esityksen tarkoituksena on panna täytäntöön ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjumista sekä ihmiskaupan uhrien suojelemista koskeva direktiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta, jäljempänä muutosdirektiivi). Esityksen mukaan tämä edellyttää muutoksia rikoslakiin, pakkokeinolakiin, poliisilakiin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annettiin lakiin, oikeudenkäymiskaareen, esitutkintalakiin sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin.

Keskeisimpinä muutoksina voidaan pitää rikoslakiin tehtäviä muutoksia. Tarkoituksena on lisätä rikoslain (RL) ihmiskauppasäännökseen (RL 25:3) sijaissynnyttäjäksi saattaminen yhdeksi teon tarkoitukseksi. Lisäksi rikoslakiin on tarkoitus lisätä uusi rangaistussäännös (ehdotettu RL 25:3d), joka kriminalisoisi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön. Uusi rangaistussäännös tulisi myös oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin, mitä pidän perusteltuna lähtökohtana.

Pakkokeinolakiin, poliisilakiin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen ja esitutkintalakiin ehdotetut muutoksia voidaan lähtökohtaisesti pitää tarpeellisina, jos lainsäätäjä päättää kriminalisoida ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön (ehdotettu RL 25:3d). Kyse on toisin sanoen siitä, että ehdotetun uuden kriminalisoinnin (ehdotettu RL 25:3d) voimaantulon voidaan tulkita edellyttävän teknisluonteisia täydennyksiä esimerkiksi pakkokeinolakiin ja poliisilakiin, jotta esitutkintaviranomaisilla olisi käytössä tehokkaat keinot tutkia ja estää ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

Vastaavasti voidaan pitää perusteltuna, että lainsäätäjän hallituksen esityksen mukaisesti mahdollistaisi esitutkintalakiin ja oikeudenkäymiskaareen tehtävillä muutoksilla ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen (ehdotettu RL 25:3d) asianomistajan kuulemisen rikostutkinnassa siten, että esitutkinnassa tehtyä ääni- ja kuvatallennetta voitaisiin tietyissä tilanteissa käyttää tuomioistuimessa todisteena. Tämä mahdollistaisi sen, että asianomistajan henkilökohtainen kuuleminen oikeudenkäynnissä olisi mahdollista korvata esitutkinnassa annetulla lausunnolla. Hyväksikäyttörikoksissa tämänkaltainen menettely voi olla välttämätöntä asianomistajan suojelemiseksi, eikä sille ole olemassa myöskään ehdottomia normatiivisia esteitä (ks. esimerkiksi PeVL 39/2024, s. 3–4).

Lausunnossani keskityn ehdotettuihin rikoslainsäädännöllisiin muutoksiin. Niiltä osin totean, että hallituksen esitys perustuu huolelliseen ja laadukkaaseen lainvalmisteluun. Valmistelun aikana on huomioitu myös lausuntopalaute, joka on parantanut hallituksen esityksen laatua. Niinpä esitys ei sisällä mitään erityisen kriittistä. Lausunnossani nostan kuitenkin esille muutamia näkökulmia lakivaliokunnan arvioitavaksi.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Ehdotettujen rikoslainsäädännöllisten uudistusten hyväksyttävyys

Hallituksen ehdottama täydennys ihmiskauppatunnusmerkistöön (RL 25:3) sekä ehdotettu uusi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva kriminalisointi (ehdotettu RL 25:3d) perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin, eli käytännössä muutosdirektiiviin. Perustuslakivaliokunnan toteamalla tavalla ehdotetun rikosoikeudellisen sääntelyn taustalla olevat direktiivit ovat vahva argumentti sääntelyn hyväksyttävyyden puolesta (ks. esim. PeVL 38/2012 vp).

Direktiivin velvoittavuudesta seuraa toisaalta se, että kansallisen lainsäätäjän liikkumavara on rajattu: direktiivin asettamat vaatimukset on implementoitava osaksi rikoslakia, vaikka se ei olisi kotimaisen rikosoikeudellisen systematiikan ja seuraamusjärjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi täysin perusteltua. Pidänkin aiheellisena, että hallituksen esityksessä on pyritty ikään kuin minimoimaan direktiivin täytäntöönpano. Tämä vastaa lakivaliokunnan aikaisempaa linjausta, jossa on usein korostettu tarvetta välttää direktiivien ja muiden unionioikeudellisen instrumenttien

ylitäytäntöönpanoa, eli tilannetta, jossa unionin oikeuden nojalla tehtäisiin välttämätöntä laajempia rikosoikeudellisia uudistuksia (ks. esim. LaVL 37/2022 vp).

Tulkintani mukaan ehdotetut rikoslainsäädännölliset muutokset täyttävät muutosdirektiivin minimivelvoitteet. Lisäksi hallituksen esitys noudattaa edellä kuvattua lakivaliokunnan linjausta, jonka mukaan kansainvälisten rikosoikeudellisten velvoitteiden täytäntöönpanossa on pyrittävä suojelemaan kotimaisen rangaistusjärjestelmän sisäistä systematiikka ja koherenssia.

Peruspalikat ovat siis hallituksen esityksessä kunnossa, etenkin, kun ehdotettuja rikoslainsäädännöllisiä muutoksia voidaan Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden lisäksi puoltaa sisällöllisesti. Tarkoitan tällä sitä, että ihmiskauppaan liittyvillä tunnusmerkistöillä suojellaan etenkin henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta, jotka rikosoikeudellisina suojeluobjekteina ovat rikosoikeuden ydinaluetta. Tämä puoltaa myös sitä, että ehdotettuun uuteen tunnusmerkistöön (ehdotettu RL 25:3d) sisältyvää kahden vuoden enimmäisrangaistusta voidaan pitää hyväksyttävänä. Olkoonkin, että ehdotettu rangaistusasteikko rikkoo rikoslain sisäistä systematiikkaa, kun huomioidaan, että rikoslaki sisältää ehdotettua kriminalisointia lähelle tulevan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttökriminalisoinnin (RL 20:8), jossa rangaistusasteikko on sakosta kuuteen kuukauteen vankeutta. En myöskään ole täysin vakuuttunut siitä, että samantyyppisten hyväksikäyttörikosten selkeästi erilaisia rangaistusasteikkoja voidaan puoltaa erilaisilla tahallisuusvaatimuksilla (ks. esim. hallituksen esityksen sivu 107), mutta tämä on enemmän rikoslain systematiikkaan kuin ehdotetun uuden tunnusmerkistön (ehdotettu RL 25:3d) hyväksyttävyyteen liittyvä kysymys.

<u>Sijaissynnyttäjäksi saattaminen</u>

Ehdotuksen mukaan rikoslain ihmiskauppasäännökseen (RL 25:3) lisättäisiin uudeksi tarkoitustunnusmerkistöksi (eli hyväksikäytön muodoksi) sijaissynnyttäjäksi saattaminen. Edellisen kerran ihmiskaupparikoksen tarkoitustunnusmerkistöä täydennettiin vuoden 2025 alussa, jolloin tunnusmerkistöön lisättiin saattaminen pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon.

Vuoden 2025 uudistuksen (pakkoavioliittoon saattaminen) tavoin myös nyt tunnusmerkistön täydentämistä (sijaissynnyttäjäksi saattaminen) puolletaan rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella. Molemmille tapauksille on myös yhteistä, että niin pakkoavioliittoon kuin sijaissynnyttämiseksi

saattamisen on valmisteluvaiheessa todettu sisältyvän jo ennestään ihmiskaupan tunnusmerkkiin, jossa on kriminalisoitu uhrin saattamisen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

On sinänsä perusteltua ajatella, että erilaisten tarkoitus- tai hyväksikäyttömuotojen lisääminen ihmiskaupan tunnusmerkistöön lisää säännöksen täsmällisyyttä ja näin edistää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen toteutumista. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin suoraviivainen. Lain valmistelussa on jo yli kymmenen vuotta sitten huomioitu (ks. HE 103/2014 vp, s. 25), että erilaisten tarkoitus- tai hyväksikäyttömuotojen lisäämisessä tunnusmerkistöön on oltava pidättyväinen. Yhtäältä kyse on siitä, että erilaisia hyväksikäyttömuotoja on lukuisia, eikä niitä kaikkia voida luetella tunnusmerkistössä (esimerkiksi nyt tarkasteltavassa tilanteessa on hallituksen esityksessä tehty tietoinen valinta, jonka seurauksena tunnusmerkistöön ei sisällytetä laittoman adoption hyväksikäyttöä). Toisaalta kyse on siitä, että liiallinen kasuistiikka, eli rikostunnusmerkistön pidentäminen yhä uusilla tekomuodoilla, voi lopulta johtaa tilanteeseen, jossa tunnusmerkistön muodostuu niin pitkäksi ja monimuotoiseksi, ettei se ole enää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla selkeä tunnusmerkistö. Jo nyt on ollut havaittavissa, että ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön rakenteellinen monimutkaisuus ja laaja-alaisuus heikentävät sen tehokkuutta lainkäytön arkipäivässä.

Edellä sanottu ei tarkoita, että ihmiskauppatunnusmerkistöön nyt ehdotettu lisäys (sijaissynnyttäjäksi saattaminen) monimutkaistaisi tunnusmerkistön merkityssisältöä nykyisestään. Pitäisin kuitenkin perusteltuna kiinnittää huomiota siihen, ettei edes rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta ole ongelmatonta pyrkiä toistuvasti täydentämään ihmiskauppatunnusmerkistöä uusilla hyväksikäytön tekotavoilla. Tämä olisi ensinnäkin loputon tie, koska yksityiskohtaisia hyväksikäytön tapoja on lukusia. Toiseksi on selvää, ettei kaikkia mahdollisia tulevaisuuden hyväksikäytön muotoja ole mahdollista sisällyttää ihmiskauppakriminalisointiin. Tästä lähtökohdasta myös ajattelen, ettei tunnusmerkistöön ole perusteltua sisällyttää hallituksen esityksessä pohdittua laittoman adoption hyväksikäyttöä, vaikka kyseisen tunnusmerkistön sisällyttämistä osaksi ihmiskauppatunnusmerkistöä voitaisiin puoltaa samoilla argumenteilla kuin sijaissynnyttäjäksi saattamista, eli muutosdirektiivin velvoitteilla ja rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella. Erityisen systemaattisena ei tosin voida pitää sitä, että tunnusmerkistöön sisällytetään sijaissynnyttäjäksi saattaminen, mutta ei laittoman adoption hyväksikäyttöä (ks. tehdyn ratkaisun perusteluista hallituksen esityksen sivu 23).

Sijaissynnytetyn lapsen asema

Toistaiseksi ei ole tiedossa, että Suomessa olisi ollut ihmiskauppaan vertaantuvia sijaissynnytystapauksia. Hallituksen esityksessä on kuitenkin arvioitu, että sijaissynnytyksen hyväksikäyttöön liittyviä tapauksia voi tulevaisuudessa ilmetä myös Suomessa tai Suomen rikoslainkäytön piirissä (hallituksen esityksen sivu 64). Tämä johtaa kysymään, mikä on sijaissynnytetyn lapsen asema, jos sijaissynnytyksessä on ollut kyse ihmiskaupasta. Kysymyksen merkitystä korostaa se hallituksen esityksessä todettu, että uusi tunnusmerkistö (ehdotettu RL 25:3d) kriminalisoisi myös ”– – sijaissynnyttäjäksi saattamista koskevan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön suorittaman palvelun – –” käyttämisen (hallituksen esityksen sivu 98). Näin ollen rikoksen tekijänä voisi olla esimerkiksi lapsen aiottu vanhempi, vaikka hän ei olisi osallistunut kyseessä olevaan ihmiskaupparikokseen eli sijaissynnyttäjän saattamiseen sijaissynnyttäjäksi.

Hallituksen esityksessä on muun ohella todettu, että kriminalisoimalla hyväksikäyttöä merkitsevät sijaissynnytykset voidaan mahdollisesti estää sellaisia sijaussynnytysjärjestelyitä, jotka voisivat olla haitallisia sijaissynnytyksessä syntyville lapsille (hallituksen esityksen sivu 72). Tämä perustuu ajatukseen, jonka mukaan rikoslailla voidaan ohjata ihmisiä välttämään ihmiskauppaperusteisia sijaissynnytyksiä. Mutta miten pitäisi menetellä tilanteessa, jossa lapsi joka tapauksessa syntyy ihmiskaupparikoksen täyttävässä sijaissynnytyksessä siten, että lapsen aiottu vanhempi voidaan identifioida sijaissynnytyspalvelun käyttäjäksi? Voidaanko tällaisessa tilanteessa ajatella olevan lapsen edun mukaista, että aiotusta vanhemmasta tulee lapsen huoltaja, vaikka hänet tekonsa nojalla tuomittaisiin ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä (ehdotettu RL 25:3d). Tämä kysymys ei ole rikosoikeudellinen, eikä sitä ole katsottu tarpeelliseksi nostaa esille hallituksen esityksessä. Siltikin voisi olla perusteltua jo etukäteen pohtia, kuinka lapsen näkökulmasta menetellään tilanteessa, jossa lapsi syntyy ikään kuin rikollisen menettelyn seurauksena. Onko asiaa arvioitava tapaus tapaukselta vai onko tämänkaltaisessa menettelyssä syntyvä lapsi huostaanotettava, jos asia voidaan ratkaista Suomen lain nojalla? Edellä todetulla tavalla problematiikka voi vaikuttaa marginaaliselta, mutta kysymys on periaatteellisesti merkittävästä asiasta: kuinka syntyvän lapsen näkökulmasta menetellään tilanteissa, jossa hänet synnytetään ja hankitaan rikollisella menettelyllä?

Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Ehdotetun uuden tunnusmerkistön mukaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomittaisiin se, joka käyttää ihmiskaupparikoksen kohteeksi tietämänsä henkilön

suorittamaa palvelua (ehdotettu RL 25:3d). Tunnusmerkistön sovellusala on varsin laaja, mitä tulkintani mukaan voidaan sinänsä selittää muutosdirektiivin sisältämillä velvoitteilla (ks. muutosdirektiivin artikla 18 a ja samaisen direktiivin johdanto-osan 26–27 kappaleet).

Pidän perusteltuna, että valmisteluvaiheessa on lausuntopalautteen perusteella tunnusmerkistön täyttymisen edellytykseksi asetettu niin sanottu kvalifioitu tieto, mikä käytännössä tarkoittaa korotettua tahallisuusvaatimusta (tunnusmerkistön sanamuoto ”tietämänsä”). Käytännössä kyse on siitä, että ehdotetun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi varmuustahallisuutta eli tosiallista tietoa siitä, että palvelun tarjoaja on ihmiskaupparikoksen uhri (kvalifioidun tiedon kriteeristä ks. Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Tatu Hyttinen, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Alma Talent 2025, s. 334–335). Korotettu tahallisuusvaatimus ei kuitenkaan sellaisenaan ratkaise ehdotetun tunnusmerkistön sovellusalan laajuuteen ja epätäsmällisyyteen liittyviä ongelmia. Ongelmaa voidaan konkretisoida ravintolaesimerkillä, mutta yhtä hyvin esimerkiksi kelpaisivat monet muutkin palvelualat, joissa korostuu mahdollisuus ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttöön. Ravintolaesimerkkinä kyse on seuraavasta.

Hallituksen esityksen mukaan rikokseen voi syyllistyä, jos käyttää esimerkiksi ihmiskaupan uhriksi tietämänsä tarjoilijan palveluita ravintolassa (hallituksen esityksen sivu 97). Esityksessä on täsmennetty, että tekoa ”– – ei ainakaan lähtökohtaisesti voitaisi pitää tahallisena vain sillä perusteella, että ihmiskaupan yleisyydestä tietyllä alalla tai esimerkiksi tietyn tyyppisissä ravintoloissa olisi uutisoitu yleisesti.” (hallituksen esityksen sivu 100). Kannanotto on perusteltu, mutta se ei poista sitä, että periaatteessa kuka tahansa ravintolan asiakas, jota on palvellut ihmiskaupan uhri, voi päätyä epäillyn asemaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Hallituksen esityksestä ilmenevän lausuntopalautteen mukaan tähän problematiikkaan on valmisteluvaiheessa kiinnittänyt huomiota myös professori Minna Kimpimäki (ks. hallituksen esityksen sivu 90).

Se, onko henkilö tiennyt ravintolan työntekijään tai työntekijöihin liittyvästä ihmiskaupasta, voidaan lähtökohtaisesti selvittää vasta poliisin esiselvityksessä tai esitutkinnassa tai sitä myöhemmissä rikosprosessin vaiheissa. Korotettu tahallisuusvaatimus luonnollisestikin rajoittaa syyksilukemista, mutta sovellusalueeltaan laajan tunnusmerkistön kohdalla se ei ole välttämättä riittävän tehokas keino rajoittamaan ihmisten päätymistä rikostutkinnan kohteeksi. Niinpä voidaan provokatiivisesti todeta, että mikäli henkilö haluaa (tunnusmerkistön mahdollisen voimaan tulon jälkeen) minimoida riskit päätymisestä rikostutkinnan kohteeksi, silloin hänen on syytä pidättäytyä

menemästä ravintoloihin, joissa voi esiintyä työperäistä hyväksikäyttöä. Niinpä pitäisin pohdinnan arvoisena, että lakivaliokunta korostaisi sitä, että ehdotetun tunnusmerkistön sovellusala on perusteltua pitää suppeana, olkoon, että tämänkaltaiset laintulkinnalliset ohjeet eivät ole lakivaliokunnalle kaikkein tyypillisimpiä. Luonnollisestikin parempi vaihtoehto olisi muokata tunnusmerkistön sovellusalaa suppeammaksi, mutta muutosdirektiivin asettamien velvoitteiden vuoksi tämä vaihtoehto voisi olla ainakin lainvalmistelun tässä vaiheessa hankala tehtävä.

Tähän samaan problematiikkaan sisältyy se, että ehdotettu kriminalisointi on tarkoitus sisällyttää televalvonnan perusterikokseksi (pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momenttiin ehdotettu kohta 11). Sen nojalla esitutkintaviranomainen voisi kohdistaa televalvontaa henkilöön, jota olisi syytä epäillä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Kynnys televalvontaan ei ole korkea, vaan se riittää, että henkilöä on syytä epäillä rikoksesta. Kynnyksen täyttyminen ei sellaisenaan edellytä varmaa tietoa tekijän tahallisuudesta, vaan nimenomaan epäillyn tahallisuuden täyttymistä (tietämistä) voitaisiin pyrkiä selvittämään salaisilla pakkokeinoilla. Tästä seuraa, että periaatteessa kuka tahansa henkilö, joka käyttää ihmiskauppaperusteisia palveluita, voisi päätyä salaisten pakkokeinojen kohteeksi. Esimerkiksi ravintolan asiakas ei voi lähtökohtaisesti itse vaikuttaa siihen, saako hän palvelua ihmiskaupan uhrilta vai ei, mikä seurauksena hän ei välttämättä itse voi vaikuttaa siihen, päätyykö hän salaisten pakkokeinojen kohteeksi vai ei.

Hallituksen esityksessä on todettu, että salaisiin pakkokeinoihin (kuten televalvontaan) ehdotettuja muutoksia voidaan pitää paitsi painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimina myös suhteellisuusperiaatteen mukaisina (hallituksen esityksen sivu 110). Tämä huomio ei poista sitä, että rikostunnusmerkistön mahdollistaessa laajaan ihmisjoukkoon kohdistuvat rikostutkinnat, salaisten pakkokeinojen käytössä pitää olla erityisen varauksellinen. Pitäisinkin perusteltuna korostaa sitä, että harkittaessa esimerkiksi televalvonnan käyttöä tutkittaessa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, erityistä painoarvoa on annettava pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä säädetyllä suhteellisuusperiaatteelle. Jokaisen ravintolan kanta-asiakkaan kännykkää ei ole perusteltua alkaa valvoa, vaikka ravintolassa olisikin ihmiskauppaongelma.

<u>Ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ja konkurrenssioppi</u>

Rikoslain 20 luvun 8 §:ssä on kriminalisoitu seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Sen nojalla ihmiskaupan uhrilta seksuaalipalveluja ostava henkilö voidaan tuomita sakkoon tai

enintään kuuden kuukauden vankeuteen. Tunnusmerkistön täyttymiseen riittää, jos seksuaalipalvelun ostajalla on ollut syytä epäillä palvelun tarjoavan olevan ihmiskaupan kohteena.

Ehdotettu uusi rikoslain 25 luvun 3d §:ä olisi osin päällekkäinen yllä kuvatun rikoslain 20 luvun 8 §:n kanssa. Tulkintani mukaan tämä johtaa siihen, että ensiksi olisi arvioitava sitä, onko tekijä tiennyt seksuaalisen palvelun tarjoajan olevan ihmiskaupan kohteena. Jos tekijä on ollut tietoinen asiasta, hänet olisi tuomittava ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Jos osoittautuu, ettei hän ole tiennyt asiasta, sen jälkeen olisi arvioitava, onko hänellä ollut syytä epäillä palvelun tarjoajan olevan ihmiskaupan kohteena. Jos hänellä on ollut syytä epäillä palvelun tarjoajan olevan ihmiskaupan kohteena, hänet olisi tuomittava seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, vaikka tiedon taso ei riittäisi syyksilukevaan tuomioon ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Voidaan myös pohtia, pitäisikö tekijä tuomita tulevaisuudessa rikoslain 20 luvun 8 §:n ja rikoslain 25 luvun 3d §:n mukaisesta rikoksesta, jos hänellä on ollut tieto seksuaalipalvelujen tarjoajan roolista ihmiskaupan uhrina. Tämä jälkimäinen kysymys on luonteeltaan konkurrenssiopillinen.

Hallituksen esityksessä on tulkintani mukaan lähdetty siitä, että teon täyttäessä ehdotetun rikoslain 25 luvun 3d §:n, tekijä on perusteltua tuomita ainoastaan kyseisestä rikoksesta (hallituksen esityksen sivut 100–101). Kyse olisi toisin sanoen siitä, että tiedollisen kriteerin täyttyessä (henkilö tietää seksuaalipalvelujen tarjoajan olevan ihmiskaupan kohteena) henkilöä ei ole perusteltua tuomita ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä (ehdotettu RL 25:3d) ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä (RL 20:8), vaan ainoastaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Tätä tulkintaa voidaan puoltaa sillä, että rangaistusasteikko olisi uudessa kriminalisoinnissa (enintään kaksi vuotta vankeutta) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (enintään kuusi kuukautta vankeutta) ankarampi.

Toisaalta voidaan kysyä, onko rikoslain 20 lukuun (seksuaalirikokset) ja rikoslain 25 lukuun (vapauteen kohdistuvat rikokset) sisältyvillä hyväksikäyttörikoksilla samat oikeushyvät. Jos oikeushyvä eroavat toisistaan, se voisi jossakin tilanteissa puoltaa molempien tunnusmerkistöjen soveltamista samassa tapauksessa, vaikka tunnusmerkistöjen rangaistusasteikot eroavat toisistaan. Jos esimerkiksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön katsotaan loukkaavan ensisijaisesti uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön ensisijaisesti uhrin vapautta, pitäisikö molempia tunnusmerkistöjä voida soveltaa, jos

henkilö on tiennyt seksuaalipalvelujen tarjoajan olevan ihmiskaupan kohteena? Edellä todetusti hallituksen esityksestä voidaan päätellä, että molempien tunnusmerkistöjen samanaikaiseen soveltamiseen on suhtauduttava kriittisesti. Pitäisin kuitenkin perusteltuna, että lakivaliokunta täsmentäisi sitä, kuinka ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön pitäisi lainkonkurrenssipillisesti suhtautua, kun huomioidaan tunnusmerkistöillä suojeltavat oikeushyvät.

Keskeiset suositukset

Hallituksen esityksessä ei ole kiinnitetty erityistä huomiota lapsen etuun niissä tilanteissa, joissa lapsen maailmaan tulo perustuu rikolliseen menettelyyn. Tämä aihe ei ole rikoslainsäädännöllinen, mutta se on periaatteellisesti merkittävä, ja tavallaan olisi suotavaa, että tähän asiaan kiinnitettäisiin huomiota jo lainsäädäntöprosessissa.

Varsinaisena suosituksena ehdotan lakivaliokunnalle ensinnäkin sitä, että se perusteluissaan pyrkisi jäsentämään ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttötunnusmerkistön soveltamisen alaa. Tunnusmerkistön sanamuoto on avoin ja se voi lausunnossani kuvatulla tavalla johtaa ainakin teoriassa siihen, että monet ihmiset joutuvat perusteettomasti rikostutkinnan kohteeksi. Tähän liittyen pidän myös tärkeänä korostaa varauksellista suhtautumista salaisiin pakkokeinoihin tutkittaessa ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksia. Toiseksi suositan, että lakivaliokunta täsmentäisi ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön liittyviä lainkonkurrenssiopillisia kysymyksiä. Kuten olen edellä kirjoittanut, vakiintuneen konkurrenssiopin nojalla ei ole täysin poissuljettua, että ehdotetun uuden kriminalisoinnin soveltamisen yhteydessä tulisi sovellettavaksi myös rikoslain 20 luvun 8 §:ssä tarkoitettu hyväksikäyttökriminalisointi.

Helsingissä 4.9.2026

Tatu Hyttinen
OTT, VTM, VT, rikosoikeuden apulaisprofessori